

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ ԸՆԴԱՐԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ 1862

ԹԻՒ 677

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ 16 ՅՈՒՆԻՍ

Փարիզի մէջ ձայն մի կրկնուողի, թէ կառաւ յորում թիւերը միտք ունի օրէնսդիր ժողովը լուծելու և ազգային նոր երեսփոխաններ ընտրելու: Ասկայն շատերը չեն ուզեր հաւատ ընծայել Վաղդիյ կառավարութեան այս որոշմանը այնպիսի ժամանակի մը մէջ, որ Հռոմ գացած գաղղիացի եպիսկոպոսները և քահանաները նոր դարձած պիտի ըլլան յիշեալ մայրաքաղաքէն: Ըստ թիւեր 3:000ի մօտ է և Վաղդիյ փերս դարձած ժամանակին ամեն հնարաւոր միջոցները ի գործ պիտի դնեն, ազգին մէջ երկպառակութիւն մի հանելու համար ի նպաստ աշխարհական իշխանութեան Հռոմի գահին: Եւ այս նպատակաւ, պիտի աշխատին որ նոր ընտրուելու ազգային երեսփոխանները կղերին կուսակիցներէն ըլլան:

Թէպէտ ևս ընդհանրապէս չկործուիր թէ և կեղեցականները և իրենց կուսակիցները կարող ըլլան Հռոմի խնդրոյն որոշումը փոխելու, այսինքն պոպերու և աշխարհական իշխանութիւնը որ բարոյապէս անհետ եղած է, հաստատուն պահելու, այսու ամենայնիւ տարակոյս չկայ թէ վերջին ձգտմբ պիտի մաքառին Վաղդիյ կառավարութեան այս որոշմանը դէմ: որ է աշխարհական իշխանութիւնը բառնալ պապերէն:

Գիտե՛ք արժան է, որ օգոստոսի 16-ը կայրուհին կղերական կուսակցութեան գլուխը կրգրած Նուի և իւր հօր աղբերակութեամբ կաշխատի միշտ Նաբոլէոն կայսեր որոշումը փոխելու: Թէպէտ չեմք կարծեր որ յաջող իւր խնդրածը ձեռք բերելու, սակայն կրնայ նոյն որոշման գործադրութիւնը յապտելընէլ:

Նաբոլէոն իշխանը՝ Իտալիայէն Փարիզ վերա-

դառնալէ ետեւ, փութացաւ Ռոմոն երթալու: ուր կը գտնուի նաեւ որ Վերսիյի կոմսը, որ ինչպէս յայտնի է, Վաղդիյ կառավարութեան ներքին գործոց տեսն ընէ: Իրաւաբան ոմանց զօրցածին նայելով, այս երկու երեւելի անձանց Ռոմոն երթալը յարաբերութիւն ունի բանախօսութեանցը որ կը լսուի ի մէջ Նիգիլոյ և Վաղդիյ դահլճաց, միաբանութեամբ միջամուխ ըլլալու համար Վերսիյի կուսոյն: Երբ ամենայնիւ, Նիգիլոյ հասարակաց խորհրդանշանին մէջ այս խնդրոյն փայտք տեղի կու թիւն խնդրուելով, Ռոմ Վերսիյի պատասխանեց թէ, Վաղդիյ դահլճը բան մը իմացուցած չէ իրեն և թէ Նիգիլոյ կառավարութիւնը միտք չունի իւր միջամտութիւնը մատուցանելու յիշեալ գործոյն համար:

Վերսիյի վաճառ ման կամ ուրիշ երկրի մը հետ փոփոխութեան վրայք վերստին խօսք կը լսուի լրագրութեանց և կենցաղագէտ անձանց մէջ: Կըսուի թէ Վաղդիյ միաբանութեամբ ուրիշ մեծ տէրութեանց սկսեր է բանախօսութիւններ ընելու: Ըստ իր կառավարութեանը հետ և կը լսուի լրագրութեանց, այս տէրութեան տրուելու փոխարինութիւնը այնպիսի բաներ են, որ թոյլ կուտան Վաստիոյ տէրութեանը խօսակցիլ յիշեալ փափակ խնդրոյն վրայք առանց ամենեւին վնաս մը հասնելու իւր արժանաւորութեանը և իւր պատուոյն:

Մօտե՛ք ծանր կնիք մի իշխանացու ի վէրոնա (որ Վաստիոյ իշխանութեան ներքե կը գտնուի) ի մէջ Հունգարացի և Պոնտիֆի գլխուորաց, որոնք նոյն քաղաքին բերդապահ զօրազունքը կը կազմեն: Ի սկզբան ազգային երգոց վրայք էր կուր, յետոյ ազգայնութեանց վրայք կուռեցան, վերջապէս դէնք պատեանէն դուրս ելան և արիւնահեղ պատերազմի տեղի ունեցան, որուն մէջ շատ մարդիկ վիրա-

ւորուցան երկու կողմէն, բայց Հունգարացիները յաղթական հանգիստացան:

Յայտնի է որ անցեալները Պրէշիայի մէջ երկրմակցութիւն մի երեսն ելաւ, որուն եպոստակն էր Վերսիյ վերայ յարձակում մի ընել: Իտալիոյ կառավարութիւնը ըստ ժամանակին իմանալով այս յանդուգն գործունեութիւնը, աշխարհաւոր մասնակիցները ձեռք ձգեց և Վաստիոյ մէջ Վերսիյի բերդը բանտարկեց: Թէպէտ երեւելի անձինք ոմանք և մասնաւորապէս Կարիպալտի զօրապետը շատ բարեխօսութիւն ըրին այս յանցաւորաց համար, բայց կառավարութիւնը չուզեց ականջ մատուցանել, այլ որոշած էր որ անաչառ դատաստան ըլլայ անոնց ընթացքին վրայք և իրենց պատիժը կրեն ըստ օրինաց:

Ասկայն Վաստիոյն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն, թէ յիշեալ բանտարկեալները ազատ թողարուել են, առանց ուրիշ երաշխաւորութեան բայց միայն իրենց պատուոյն վերայ խոստմամբ թէ պիտի ներկայանան դատաստանարանաց առջեւ երբ որ կանչուին: Եւ մարդաւիրական կարգադրութիւնը Վերսիյ-Վաստիոյն եւ կը յաւելուին թէ յիշեալ յանցաւորաց դատաստանը տեղի պիտի չունենայ:

Վերսիյի գէմ յարձակումը, յայտնի է որ Ռոմոնի մէջ հաստատուած դաշնադրութեամբ մի եղաւ, որուն պայմանացը համեմատ, Նիգիլան, Վաղդիան և Սպանիան միաբանութեամբ բաւական զօրք և պատերազմական նաւեր յուղարկեցին Վերսիյ յիշեալ հասարակապետութեան դէմ: Ասկայն շատ չանցած, երկպառակութիւն մի ծագեցաւ ի մէջ Սպանիոյ զօրաց հրամանատար Վրիմ զօրապետին և Վաղդիացի հրամանատարաց: Նիգիլոյ երեսփոխա-

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Բաղդադիւրոքին Նորջուղայոն ըստ կարեկցութեանց մասին՝ գոր ընդունի յորդոց խրոց հայրենասիրաց(8):

Ի 650 թիւ պատուական Աշուշ՝ Լրագրոյ ի Բաշախանին՝ պատմեցի համառօտեալ զաղետս որք ի վերայ հասեալ Ջուլայու ոչ ի սոսկականաց՝ այլ ի բռնակալ թաղաւորացն առաջնոյ ժամանակի՝ կապտեցին զնորա շուք փառացն և ողնաբեկ արարեալ զնորա զեղեցիկ յատաճաղիմութիւնն, խրամաւեցին զպայտութիւնն նորա: Եւ լին յետ իբրեւ հարկւրամայ ժամանակի զինի նոյն ահարկու հարուածոցն ի վերայ ինքեան տեղացեւոյ՝ տակաւին սկար զոյութիւն Ջուլայու կայ և մնայ և յիշատակի անուն նորա ի համազգիս հեռաւոր սահմանաց, է այն ի շնորհ նպաստից և առաջ կարեկցութեանց Ջուլայեցի հայրենասիրացն: Եւ զարեւ կարի ջերմ և եռանդուն էր սէր ի Ռուսիա և ի Հնդկիս զաղթեալ զերապառիս Ջուլայեցեաց առ հայրենիս իւրեանց յառաջին ժամանակս և զլիաւոր պատճառ այնմ՝ ըստ իմ խորհրդածութեան լեալ է այս, զի նորա ամենեքին որք հանգիպեալ աշտակ բաղդի՝ ակնաւոր և յիշատակաց արժանի եղեն անձինք և վաճառականք, ի Ջուլայոյ զաղթեցան անդր, ի ծոց հայրենեանց կրեւով զաղթաւորութեան, զեղեցութեանց և զարհաւրացն զգառնութիւնս, վասն որոյ մինչ աշտուրջն շանիւք իւրեանց և անդու աշխատութեամբքն զյա-

(*) Այս յորդոցն Նորջուղայոն յորդարկեցաւ մեզ ի հրատարակութիւնն:

Չորուածոցն բարեաց լիութիւնս կուտեցին շուրջին քեամբք, ոչ մոռացան զհայրենակցացն զժաղդուութիւնս որոց ակնաւորեալ լեալ էին: Վասն որոյ որպէս կարծեմս՝ ի յուշ ածելն նոցա զՋուլայու սիրտ նոցա ի կարեկցութեան փղծկեալ՝ զարտօսը յաշտ իւրեանց քամէին և փութային ի հեռաստանէ անտի յօղնութիւն նորա առաջ տարք իւրեանց և բարեբաւութեամբք: Եւ զեղե միակ միջոցն փութարութեան Ջուլայու՝ և նեցուկն՝ ընդ որ յեցեալ ողնաբեկեալն՝ կալ ի կալ պահպանեաց և պահպանէ զիւր կիսամեկ կենդանութիւն:

Բաղդու՝ են հայրենասէրքն այնորիկ առաջին ժամանակաց, զորոց զորոքս ըստ կարեւորին պատմեմաւ տեսնն Ջուլայու պատմութեան, այլ զանց զնորք արարեալ սակս խորշերոյ յերկարախօսութեանէ, ի տեղեկութիւն համազգեաց ընծայեմ զանուանս ներկայ կենդանի եղեալ բարեբարացն Ջուլայու:

Եւ Վահագնայ ազգատոհմ Վաղբեանց, որոց նախահօրն երջանկայիշատակ Աղազարու առ Ջուլայու արարեալ բարեբարութեանցն արգասիք յաւետ դեղեցիկ փայլին, զի Անապատն կուսանաց, յանուն սրբոյ Կատարինայ՝ ծախիւք Վորին վահագնութեան կառուցաւ, և սուրբ եկեղեցին՝ Դաւրեղեցեաց թաղի թէ ի մասին շինութեան և թէ ի մասին եկեղեցական սրբաւոյ և զկեստուցն՝ ընկալեալ է զմեծամեծ օգնութիւնս ի մեծահամբաւ ազգատոհմ անտի(1): Իսկ զոր ինչ ի ժամանակս առաջնորդու-

(1) Զսոցանէ մանրամասն տեղեկութեամբ պատմեմաւ տեսնն «Ջուլայու պատմութեան» յառաջնոյ հա-

թեան բարձր սրբազան Թադէոս արքեպիսկոպոս ամենապատիւ տեսնն իմոյ և ըստ նորին յորդորմանս առ խնդրանացն(2) վայելեաց Ջուլայու՝ զշնորհս Նոյնի վահագնութեանցն են այսորիկ Վաստի Վահագնիւն սուրբ վաղեքն ընկալաւ զչորս սարս պատուական զաղբիպայ զկեստուց ամենայն սարքոք, որոց արժէք չլինին պակաս քան զչորս հազար Պարսից ոսկիս: Եւ իւրորդ՝ զերկուս յուշիմ և յաղ-

տորին իւրում: Տունն Աղազարու լեալ է ի Ջուլայու ի բաղն Դաւրեղեցեաց, ի Դաւրոն անուանեալ փողոցի վասն այսորիկ զեկեղեցին նոյն բաղն իբրեւ սեպհական եկեղեցի Տունն իւրեանց ճոխացուցեալ են բազմապատիկ օգնականութեամբ:

(2) Զկնի նախահարց իւրեանց, արդի եղեալ վահագնայ իշխանքն զոգջիր ի մոռացոնս էին արկեալ զՋուլայու գնայրեմիս իւրեանց, այլ ամենապատիւ Արքեպիսկոպոսն Թադէոս որ ակնաւորեալ էր լեալ գերազանցեալ վանութեանց նոցին վահագնութեանցն ի Ս. Պ. բուրգ, յետ ժամանեալ յառաջնորդութիւն Ջուլայու յամի 1851, սկիզբն արար եւ ընդ ժամանակս ժամանակս շարունակեաց զյորդորական խնդրարկութիւնս իւր առ նոցին վահագնութիւնս, որոց ի սիրտս զարբոնեալ հայրենասիրութեանց գրացմանց՝ մատուցին առ Ջուլայու զվերջնականեալ նպատակս իւրեանց: Ո՞ր քանի առաւելութեամբ բաղդաւոր լինեցոյ էր Ջուլայու, երբ նոցին վահագնութիւնքն գրացեալ ի հոգս հայրենեացն՝ ոչ մոռանային զգուրս իւրեանց ի սրմանէ, որ արժանի է եւ կարօտ եւս վանք բարեբարութեանց:

նը Մէքսիքայի մէջ, իրաւունք տալով Բրիտանացիներին, միաբանեցաւ անոր հետ, և իրենց կառավարութիւններէն ընդունած հրահանգացը համեմատ պատերազմէն բոլորովին քաշուեցան: Բայց Վաղդիայի զօրքը միայնակ կըշարունակէն իրենց յարձակումը և օր ըստ օրէ յառաջ կըբարեն Մէքսիքայի մէջ: Սակայն տակաւին յայտնի չէ թէ ինչնպատակ ունի Վաղդիան յիշեալ երկրին ապագային վերայօք և ինչ վախճան կրնայ ունենալ այս գործը:

Ենտեղի Միքսիկոյ Բոսի օրագիրը անցեալները պաշտօնական նամակ մի հրատարակեց. զոր արտաքին գործոց պաշտօնէն լորտ Նոհն Բոստը գրած է Սեմին Բրիտանիոյ գետնային օր ի Մէքսիքո: Յիշեալ պաշտօնատարը՝ զինի իւր հաւանութիւնը առաջարկեց Չէրլզ Վուաթ զետեղել ինչ բռնած ընթացքին և ցաւելով ի վերայ տարածայնութեանը որ ծագեցաւ այս գործոյն մէջ, կըրաւելու թէ Մէքսիքայի մէջ պատահած անցքերը ամենեւին փաստ մի չպատճառեցին Վաղդիայ և Եղգիոյ մէջ եղած բարեկամական յարաբերութեանցը:

Ներկայ քաղաքական Տեսութեան վերջը՝ արժան կըհամարվի մեր ընթերցողաց առջև դրուել Վաղդի օրագրութեան մէկ երկար յօդուածը, որ բաւական տեղեկութիւններ կուտայ Մէքսիքայի գործոց վրայօք. որոնք Լաբուրիոյ համար ուշագրութեան արժանի մեծ բաներ են:

Վաղդիոյ տէրութիւնը մինչև ցարթօր այս հեռաւոր արշաւանքին համար 67 հազար միլիոն ֆրանք ծախք ըրած է. և Լատուած գիտէ մինչև վերջը այս գումարը որչափ պիտի աւելնայ: Եւս պատճառաւ, հաւատարկաց կարծիքը և Լաբուրիոն խորհրդակցանքներէն շատերը հակառակ են յիշեալ արշաւանքին շարունակութեանը, սակայն Վաղդի հաստատուն կըմնայ միշտ իւր որոշմանը մէջ և չուզիր զիջանիլ, թէև հարկ ըլլայ հարկը հազար զօրք յազարիկ ընդգէմ Մէքսիքայի:

Արիշ ծանր և աւելի ահագին շփոթութիւն մի ծագելու վտանգ կերկն ալմ Մէքսիքայի մէջ. ուր քաղաքացի զօրանքները իմանալով թէ յիշեալ երկրին հասարակականութիւնը բանախօսութիւն կընէ Լաբուրիոյ իրաւունքը՝ Վաղդիոյ տէրութեանը միայնակ միայնակ զօրք տալու օր և իցէ պայմանաւ, բողոքեր է այն ըլլալու. զաշնագրութեան դէմ, յառաջ բերելով թէ Մէքսիքայի բոլոր երկիրը իբրև առհաս առջեւ կըմնայ այժմ վտան ունենելացը զորս Վաղդիան ունի պահանջելու յիշեալ հա.

քաղ պատճառեաց Զուգայն՝ ձրիւնքար ընկալան յապի 1857, ի Քեմարան իւրեանց որ ի Մոսկովա զորք առ պակաս և թէ ամս հինգ միասնէն անդ ի կատարել զուսմունս իւրեանց, ծախքն յաղարհ շուքա ըստ սահմանադրութեան Քեմարանին՝ բոլանս զակի ցտան հազար և հինգ հարիւր Պարսիկ ուսիկա Երբորդ՝ յապի 1858, զկին օրհասին վեհապետաց աղա Յովհաննու Լազարեան՝ պայադատ հարազատն նորին՝ վեհապետ աղա Քաշատուր անաքեաց զ30 մանկթա օրպէս հոգեբաժին եղբորն իւրոյ, զկէսն այնր դումարոյ որոշելով յառաւ Լաւափիկէան սուրբ վանաց, և զկէսն սակա աղբատոաց Զուգայն: Զակաւին մեծամեծ ակնկալութիւնս ունի Զուգայն ի շնորհաց նոյն վեհապետաց աղբատոսմի, և այն իրաւամբ՝ յաղադս ինեւոյ հայրենիք այնպիսի վեհմ գերբաւասանի, որ ոչ միայն անգուղակիան պարծանք են սակա Զուգայնու, այլև լրութեան աղբի Հայոց:

Բ. Պարոն Զարութիւն Լազարեան մեծահամբաւ վաճառականն որ ի Վաղարթա յապի 1782 ծնեալ ի Զուգայն, ի տիս տղայութեան իւրոյ գաղթեցաւ անգլատութեամբ ի Հնդկիս, և անդ օր ըստ օրէ յառաջ գեղեմ ինեւոյ Տեսան շնորհիւ ի գործ շահաւաճառ տուրեւտութեան յապի 1840 հաստատեաց ըզմեծահամբաւ տունն Լազարեանց ընկերութեան ի Վաղարթա, որ փայլի սխալի մեծութեամբ ի Հնդկաստան ի մէջ ամենայն աղգայ: Սա յամենայն տարի նպաստիք իւրոյնաւորք զմասն վասն եղբարց՝ քնն և աղգականաց իւրում. օրոյ շնորհիւն տունը

սարակապետութեանն. ուստի չկրնար օրինաւոր համարվայ օրինակ զաշնագրութիւն մի ի Բոսի Մէքսիքայի կառավարութիւնը ամենեւին չընդունեցաւ այս բողոքը և պատասխանեց թէ Մէքսիքայիք ազատ և անկախ ժողովուրդ մի ըլլալով, իւր անկախութեան իրաւունքը չկրնար ոտից կոխան ընել տալ, այլ համարձականքս պիտի գաշնագրէ որ և իցէ պայմանագրութիւն, որ իւր օգտիցը նպատատմաւոյց պիտի գտաւ:

Եւս լուրը վառելի աղբեցութիւն մի ըրաւ Վաղդիոյ հասարակութեան վերայ. վասն զի յայտնապէս կըցուցնէ թէ կարելի է որ պատեւաղմ մի ծագի ի մէջ Վաղդիոյ և Վաղարթա Լազարեաց. և այս պատեւաղմը անշուշտ աւելի վտանգաւոր պիտի ընէ Մէքսիքայի արշաւանքը, որ մի միայն պատճառն է այս ամեն նեղութեանց: Վիտել արժան է թէ Մէքսիքայիք 8 միլիոն ժողովուրդ են:

Մայիսի 30ին և 31ին, ըստ նոր տուժարի, մեծ պատերազմ մի, որ երկու օր տեւեց, տեղեկութեան Բիշմարկի մօտ, որ հարաւային միայնակ նահանգաց մայրաքաղաքն է: Ըստք թէ պէտեւ առջի օրը յաղթական եղան, բայց երկրորդ օրը մեծամեծ փնտնեքով հալածուեցան հիւսիսային զօրանքներէն. որոնք այս պատերազմին մէջ 3000 հոգի վերադարձ և մեռեալու նեցան: Իսկ հարաւային զօրաց կորուստը աւելի մեծ եղաւ:

Օգոստոսի Մար Վիլլան, որ հիւսիսային զօրանքներն մը հրամանատարն է, Սիշմանտէն միայն հինգ միլիոն հեռու կըգտնուէր. Հիւսիսային ուրիշ զօրանքներն մի Չէրլզ Վաղդիոյն ուսմը զան միայն հեռու էր: Եւս Զիլմանտէն անուն հիւսիսային Վաղարթա Լազարեաց զօրանքը մեծ յաղթութիւն մի ըրաւ ի Վաղարթա իւր:

Վերջապէս հարաւային զօրանքանկը, որ ըստ օրէ տկարանալու վերայ է և հիւսիսային Վաղարթա Լազարեանքը ամեն կողմէն զօրանալու և յառաջանալու վերայ են:

Լազարեանի Կայսր լրագրին յօդուածը:

«Ստանց ուղեւոր մեր կարծիքը յայտնել թէ արդեօք խոհեմութիւնն է ըստըզ զՎարսիմիլիանոս արքայութեանը իբրև զլուսնոյ հարստութեան մի ի Մէքսիքո, կըրնամք միայն զրուցել մեր կողմանէ թէ, իթ Վաղդիայիք միայն ունին վերանորոգելու զՄէքսիքոն և պատուաւոր ու երազայի աղգայ առջև պատասխանատու տեղում թիւն մի կազմելու աշխարհիս ամենին զեղեղի տեղումը, անոնց այս զխաւարութիւնը մէջ նախանձ և ոչ կատարելապէս:

Իբրև հնդկաստան՝ կառավարին և կատարեն զընթաց կենցաղավարութեան իւրեանց: Յամի 1841 հիմնեաց զգլխոյն անուանեալ «Հայրենասիրական», զործակից ընդ իւր ունելով զհայրենիքն աղա Յովհաննան Լազարեան, վաճարելով զմասն այնիկ շարունակաբար: Վաղդիոյ այն ընծայեալ յօդուածագրին՝ ձրիւնքար ընկալեալ է ընկալնու զաղգային աղայս ոչ պակաս քան զուսմունս, որոց տւանդէ զուսմունս հայկաբանութեան՝ քրիստոնէականութեան՝ թուարանութեան՝ վայելապետութեան՝ եկեղեցական երաժշտութեան, Լազարեան և Վարսիկան զպրուութեանց, նաև մատակարարէ աշակերտացն զմասեանս զԹուրքիս, զգրիս և զայլ պէտա ուսումնականութեան:

Սոյն այս աղգանքը և հայրենասէր իշխան յամի 1860, պարզեաց սուրբ Լատուածաժին եկեղեցւոյ Մէքսիկոյ թաղի Զուգայնու, (յորոյ ի սուրբ Լազարեան գէն ինքն ծնեալ էր հոգեւորապէս յորդեղիւթիւն Հօր Լատուոյ) զերեք հազար Կո. ուսիկա(3). զի մայր գրամն այն ի գործատան իւրեանց մնալով շարունակաբար յանուն սրբոյ եկեղեցւոյն, տարեկան վաշիս այնր հասանիլի ամի ամի առ նոյն սուրբ եկեղեցին:

Կ. Տիկին Մարիամ Զակարեան որ ի Բաւեայ Սա ծնեալ ի Զուգայն յիւսկայս ութ և տարեկորդ գարուն յեթնամեայ հասակի մանկութեան իւրում մեկնեցաւ ի Զուգայն և զնայ ի Հնդկիս յորմէ ապա զինի ամուսնութեանն՝ ի Բաւեայ տեղափոխեցաւ: Դատանք եղև ընդ օրիորդ Բաղուէի քնն իւրում հանգուցելոյ, մեծագումար հարստութեանն

(5) Յիշեալ զամսրն լինի 32,250 դրոսու զամսրն

կած կրնայ պատճառել մեզ:

Մէքսիքացոյց այժմեան կառավարութիւնը զայնպիսի դուրսն մին է ուրիշ աղգայ համար. ուստի իթ Վաղդիան յանձնառու կըլլայ կործանելու գնդին կառավարութիւնը, շնորհակալ կըլլաք անոր. վասն զի գաշնակեցանքը բանախօսութիւններով շատ ժամանակ կորուսին:

Մէքսիքայի կառավարութեան հետ եղած՝ որ և է այս պատճառութիւն մի յայտնի է որ մեծ օգուտ մի չկրնար ընել, իթ յառաջագոյն միջամտութեամբ, հոգը կատարելութիւն մի հատուտաւ չըլլայ որ և է եղանակաւ:

Եթէ զրամ վճարելու և մարգավար ընթացք մը ունենալու պարզ խոստումները իբրև հատուցում մի (սաթիս փաթիլ) պիտի ընդունուին, այս հատուցումը կրնար ձեռք բերուիլ նաւադագոյն ծախսի քան զծախս միաբանութեանը կըստ արշաւանքի միոյ:

Զուարթին(1) և իւր կուսակցաց ընդդիմութիւնը անկեղծապէս, որ կատարի գալին թէ զաշնակեցր կուգան՝ զանխօսանութիւնը անհետ ընելու զխաւարութեամբ, և ուրիշ ընթացք մի բանելով զոր ի գործ չըլլին և թէ կրնային մարտաւոյնները ձեռք ձգել և անոնց տեղը: Եթէ այս բանը ընէին, ասորին շանցած՝ հարկ պիտի ըլլար նոր արշաւանք մի ընելու:

Սիկարիէ է այժմէն գուշակել զյաջորդութիւնը արշաւանքին, բայց միայն իթ հոգ տարուի անխիստանութիւնը ջնջելու, նոր կառավարութիւն մի հաստատուելով ընդ արշաւանութեանը օտար տէրութեանց: Ուրեմն միայն Վաղդիոյ տէրութեանն առաջարկուած բաժումը տարաւ կուտելի խնդր մին է. որ կրնայ ընդունուիլ թէպէտեւ իւր ձեռքն կողմանէ զարեւմտիկ է:

Ի սկզբան մտածելոյն Մէքսիքայի երկաւրակաւ կուտակուի իմանց մէկը ընտրել և զանիկա պաշտարանը ընդգէմ իւր հակառակդողացը: Բայց Մէքսիքոն սահմանադրական անձինք չունի. և կաթողիկոսները կընդդրարեն և կըպայտեն զօտարակաւները մի և նոյն եղանակաւ որ Զուարթին կուտակուի իման վերաբերեալ անձինքը կըլուդուան և կըպայտեն: Աստի նոր կառավարութիւն մի կազմուի նիւթիւր չեն կրնար դառնալ Մէքսիքայի մէջ:

Վաղդիոյն որչափ որ Մէքսիքայի համար կըմտածէ, նոյնչափ ևս իրեն համար կըմտածէ. և կերեկ թէ այս ձեռնարկութեան թէ՛ օգուտը և թէ՛ փառքը ի հաշիւ կը դնէ: Մեր կողմանէ, կըյանկամք որ յաջողի:

Վաղդիայի զօրաց Մէքսիքայի մէջ մնալը՝ անշուշտ բաղմամբ և Վաղդիոյ համար, հաճելի Մէքսիքացոյցը և օգտակար բոլոր աշխարհի: Մէքսիքայի մէջ Վաղդիան շատ մեծ աղեկութիւն կընայ ընել և զմասորին է որ սրտաւոր փնտա տալ բայց իթ ինքնիրեն:

Մէքսիքայիները ապացուցին թէ անբաւական են կառավարութեան մի կազմելու. ուստի իթ իբրև օրինաւոր տէրութիւն մի պիտի կազմուին, ուրիշ մէկը պէտք է որ ընէ անոնց համար՝ զոր ինչ ինքեանք չեն կրնար ընել:

(1) Մէքսիքայի հասարակապետութեան այժմեան Եւրոպայի մեծագումարը՝ Ժուլիէն է:

եղբոր իւրոյ աղա Գեորգայ Մանուկեան: Վաղարթանց օրիորդ Բաղուէի ըլլայ նորա յամի 1857, այլ անուն նորա կենդանի կայ և մնայ ըստ բարեգործութեանց մասին որ համարիտ և համագործ էր ընդ քնն իւրում տիկին Մարիամու: Վաղարթա աղագաներ տիկինն այն ոչ միայն բարեբար հանդիսալա յաւ յաղապս համաղգեացն իւրում որ ի Բաւեայ, կառուցանելով ի քաղաքի անդ զեկեղեցի աղգային՝ վայելապետութեան զայն բաղում յիշատակեց, և զգլխոյն աղգային հիմնաւոր և մեծ զրամաղ լիով զոր նախ հիմնաւորեալ էր, և ապա ի վերայ կառուածոց ապահովեաց զայն, այլև Զուգայնու բարեբար մեծ հանդիսալա օգնեաց առանձին արօք ընդ ժամանակ ժամանակս՝ Վաղարթ եկեղեցւոյ և ինդրարկու աղբատոց: Բայց յայնչաւն հրապարակական մեծագործութիւնը նորա նախ Զուգայնու են սկսեալ ի 1853 տարւոյ՝ վաճարուն ծախելու զպրոցի միոյ շարունակաբար, որ ձրիւնքար ընկալեալ զեթնաւաստուն չափ աշակերտս, տայ նոցա զուսմունս և զպէտա ուսումնականութեան, ըստ յիշատակելոյն ի տեղեկաւորութեան Հայրենասիրական գլխոյն: Ի նորոյ հրատարակեցաւ նաև, զի ի կառակին իւրում որոշեալ է զգումար յանուն սրբոյ Լաւափիկէան վանաց յանուն սրբոյ Կատարինէ կուսանաց Լաւափիկէան յաղապս հիմնաւոր հաստատութեան գլխոյն իւրոյ և սակա միւրիմարութեան աղբատոց: Որքանութիւնը նոյն որոշեալ զուսմունց թէպէտ այնպիսի սակաւին, այլ անտարակոյս բաւական քանակութեամբ ունին լինել:

Ամերիկացիները գիտեն թէ Մէքսիկոն պիտի չկրնար
դիմանալ, բայց կրնար ինչ կանխել զնա :

Սպանիացիներն ևս գիտեն թէ իրենց վաղեմի գաղ-
թականաց երկիրը կառավարութիւն չունէր, և իրիմիզ-
տական տրտմանը զրոյցները կըրայատրուին զմտաւ ա-
ծելով որ Սպանիան կարող չէ ընելու ինչ որ հնարաւոր է
Գաղղիոյ համար : Վրասն որոյ Սպանիացիները քաջուե-
ցան, քանզի իրենց փառախոխութեանը համար, յետ այ-
նորիկ, տեղ և ասպարէզ չկար :

Անոգուտ է հաշուել այժմէն զիտարիմութիւնը վնաս-
ուոյ, զոր Գաղղիան պիտի կրնայ սրահանել. նմանապէս
անոգուտ է երեստողել թէ արդեօք Աւստրիոյ կայսերացն
իշխանի մը Մէքսիկոյի թագաւորական տիտղոս եղևը
իրեւ հիմն պիտի ըլլայ երազական կարգադրութեան
կամ իրաւաւորութեան մը. կամ թէ վերջապէս Գաղղիոյ
աղբնոյթութիւնը արդեօք՝ փոխանակ Աւստրիոյ աղբնոյ-
թեան, պիտի տարէ այս նոր թագաւորութեանը մէջ :
Այս խնդիրները հոգ չեն մեզ. վասն զի արդէն դիտեմք
թէ Գաղղիան հարկաւ փոխարկնութեան և հատուցման
մի կըրտայ. և այսպիսի անկախութեան մի արդարու-
թիւնը չեմք կրնար ուրանալ, հետեւորար երկուշիւ չեմք
նկատեր այս ձեռնարկութեան վնասանք :

Եթէ Գաղղիոյ կայսերութեան սահմանները բաւական
չեն գաղղիացի աղբին փառախոխութեանը, Մէքսիկոն
սրահանելի դառն մի կըրնաւոյցանէ անոր, իւր վաճառա-
կանութեանը համար և գաղթականաց երկիր մի հաստա-
տելու համար :

Եւ եթէ այս բանը ի գործ դրուի, յայտնի է որ Մէք-
սիկացւոյ օգուտ կըլլայ : Իսկ մեր այսպիսի գործոյ մը
ձեռնարկ չեմք ուղեր ըլլալ, բայց անկեղծաբար կըրա-
յաբերմք որ մեր դրացիները յաջողին կատարելապէս :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս որ արդէն որոշուած էր, Բարձրագոյն
Պաշտ առաջակայ Յօւրիսի 1-էն սկսեալ մինչեւ
երկու ամիս շրջաբերութեանն պիտի ժողովէ
գործաւթը թերէն հետեւեալ կերպիւ :

Յօդուած 1. Շրջաբերութեան մէջ եղած
գործաւթը բոլորովն պիտի վերանայ, իւ-
րաքանչիւր 100 զուռուշ գործաւթը փոխա-
րեն՝ 40 զուռուշ ձեռնագրայ գրամպիտի վճա-
րուի, օտմանեան լիւսան 100 զուռուշ հաշուե-
լով, և 60 զուռուշ լաւագէտ ձեռքի կոշուած տե-
րութեան պարտաւորահաններէն (քօստըրտէ)
պիտի հատուցի. որոնք հարկւրին 6 տոկոս կը-
բերին : Այս պարտաւորահանաց հարկւրին եր-
կուքը տարուէ տարի պիտի վճարուին ի ջնջու մն
այս պարտուց (ամբարձրման), ոսկի Մէքսիկոն
պարտաւոր գրամով ի գին 100 զուռուշի :

Այս գործողութեան համար, այսինքն գրա-
մաթղթներ ժողովելու համար՝ 800 հազար քր-

Պատկեր սոյն վտեմամիտ աղգասեր տիկնոջ՝ ըստ
առաքելոյ նորին, յամենան Նոյեմբերի 1861 ամի
ժամանեցաւ ի ջնջու յաղագս մնալոյ այն ի
գաղղիոյ կառուցելոյ յինքնէն : Ընտանաբաւու Ա-
ռաշտորդն ջնջուցաւ տէր Թագէտու արքայիսկոստն
յապաղոյց երախտագիտութեան ի 11 դեկտեմբերի
ընկալաւ զպատկերն զայն ի գաղղիոյ արտաքին մեծա-
րանք և շքահանգէս կարգաւ (առանց հոգեորական
ինչ տարազու կամ արարողութեանց) : Վարժարանն
և ուսանք յաշակերտացն յօրինեալ զճառ և զբնութա-
յի պատկերաբարին իւրեանց՝ ընթերցան զայն ա-
ռաջի նորա ի լուր հանդիսականացն : Արդեցաւ և
ներքող ինչ ի կողմանէ ամենայն աշակերտաց դըռ-
րոցին, որոյ այս է պատճէն :

Մեծ այսօր բերկրանոց՝ դէպք կան մերում առաջի,
(Էրմանիկ՝ բարեբաւոյ՝ օր միւտ յիշման արժանի.)

Ձի վաճ՝ Մօր մերում՝ քան զզոհար պատուական
Ընկալար զպատկեր՝ ի շուք մերոյ Գարտաւան :

Սրժանի սուրբ անուան՝ համանուն և Տէրութեան,
Մարիամ Յակոբեան՝ Մայր դերազանց բարեմէն :

Յերկինս է իղձ քո վառ, ի խնդիր և մարգարան,
Չարին ճոխութեանց՝ բաշտալոյն քումտա ի գէն :

Բախ տնեցման՝ աղգի բում՝ անձնանուէր սիրալէր :

Մայր որոց՝ անանկայ՝ և Գաղղոյց հիմնադիր,
Բարութ հեղ՝ խոկմանը վնճ՝ փայլաւ գործողք սիրալի :

Ի վայրի տարանջատ՝ ի հայրենեաց վառեալ սէր,
Չորիք քո վնճ՝ անձին, քո փոխանակ մեզ նուէր :

Յերկին, և ի մեզ՝ յուսոյն զճա՛ զանկիւր :

սակ մետաղեայ գրամ և 1 միլիոն 200 հազար
քսակ լաւահամի ձեւիտէ յատկացեալ են :

Յօդ. 2. Հանձնաժողով մի հաստատուեցաւ
հսկելու համար եղած վճարու մեքուսն վերայ և
շրջաբերութեան քաշուած թղթադրամոյ ջնջ-
ուելուն վերայ :

Եւ ժամանակեայ վարչութիւն մի ևս հաստա-
տուեցաւ, որ բերուած թղթադրամոյ փոխա-
րեն պարտաւոր գրամը և լաւահամի ձեւիտէ կոշ-
ուած պարտաւորահանները պիտի տայ :

Այս վարչութեան բոլոր գործողութիւնները
յիշեալ յանձնաժողովն հսկողութեան և
քննութեան ներքե պիտի ըլլան :

Յօդ. 3. Թղթադրամ ունեցողներուն ամեն
հնարաւոր դիւրութեամբ ժառանգանելու հա-
մար, և միանգամայն գործողութեանց մէջ մի-
ութեամբ հաստատուեն պահելու համար՝ Այս-
թիւ մեքիթին դիմադր եղած Համալսարանին
չնուածոց վարի յարկը սահմանուեցաւ ի պաշ-
տօնական բնակութիւն աւժամանակեայ վա-
րչութեան : որ նոյն տեղը պիտի ունենայ իւր
գրասենեակները և իւր գրամատուկները :

Յօդ. 4. Դրամաթղթոյ փոխելու գործողու-
թիւնները ներկայ տարւոյս Յուլիսի 1-13էն
պիտի սկսին և երկու ամսուան մէջ պիտի ընթե-
նան : Թղթադրամ ունեցող իւրաքանչիւր անձ
պարտաւորեալ է, այս աւժամանակ միջոցին մէջ,
տանի իւր թղթադրամները և յանձնել յիշեալ
աւժամանակեայ վարչութեան :

Հատուկ տեղուածք պիտի հաստատուին յիշ-
եալ շնորհի մէջ՝ հասարակութեան բերած
թղթադրամները ընդունելու և ստուգելու հա-
մար : Ինչոք մօտ անուկներ ևս պիտի հաստա-
տուին, ուսկից անմիջապէս պիտի վճարեն թղթ-
ադրամոյ փոխարենը՝ մետաղեայ գրամով և
լաւահամի ձեւիտէներով :

Յօդ. 5. Վր՝ որ՝ թղթադրամոյ վերանշու-
ն համար աւժամանակ երկու ամսուան պայմանա-
ժամը անցնելէ ետեւ կրնան յայտնայ իւր թղթա-
դրամը փոխելու, մետաղեայ գրամ ընդունե-
լու իւր իրաւունքը պիտի կորուսանէ և բոլորը
վին լաւահամի ձեւիտէներով պիտի վճարուի :

Այս վճարման կերպն ևս միայն 6 ամիս պիտի
տեւէ. և յետ այնորիկ փոխելու համար բեր-
ուած գրամաթղթները պիտի չընդունուին :

Յօդ. 6. Դրամաթղթոյ վերանշու-
ն ժամը երկու ամիս ըլլալով՝ սկսեալ 1862 Յու-
լիսի 1-13էն, գրամաթղթերը կրնան առնուիլ
և տրուիլ մինչեւ ներկայ տարւոյս 1-13 թիւ
տեմբերի : Ամանապէս արքունի գանձը պիտի
շարունակէ ընդունելու և տուլու դանսեր մինչեւ

Թէ աչք քո բազրոյ առ մեզ՝ մշտագոյթ է՝ անվիշի :

Անդրոյ է այդ շնորհ, իւրախաւորան բարեօր լի,
վասն Բումորդեկոյց՝ սակ Բե հիմնեալ Գարոյի :

Ձի ոչ այլ որդասցուք, Գաղթոյս անշուք ոչ կայցէ,
Մինչ ի մեզ և ի նո՛ւ՝ Բո հախմին միտացէ :

Մարիամ՝ մեզ յաւետ հանդիսացեալ բարեբար :

Ձոր ի ճահ զրուստիւ, չեաւն լիւրք մեր տկար :

Այլ իւրեքմեր՝ կրախտայոց խորադրու՛ն արձանքը,
Հայցեցուք միտան՝ զի յաւելցին Բո պերճ կեանք :

Վ. Պարոն Մարգար Սարգիսեան՝ ծնեալ ի Ջու-
ղա ի սկզբան ինն և տասներորդ դարուն, ի սղա-
յութեան հասակի իւրում մինեալ ի հայրենեաց՝ ի
սահմանին ջալալու զհետ եղեւ բազդի : Բարեբա-
տութիւնն տուեալ նա զաջ բարդաւաճն աջողու-
ծոյ, գնեաց նա զմեծաբիւր կալուածս ի Սումբրինդ
և անդ լեալ որպէս գաւառական իշխան՝ ի կալու-
ծոյ անտի քաղէ զբաւական շահ յամենայն տարի :

Սա ևս սկսեալ ի 1853 տարւոյ վճարէ զծախս
գաղղի միւլ եղելոյ ի Ջուղա, որոյ աշակերտք լինին
ցլիտուն :

Ե. Պարոն Մանուկ Որդանանեան, ծնեալ ի
Ջուղա ի սկզբն ինն և տասներորդ դարուն՝ ի
սղայութեան հասակի իւրում գնաց ի Հնդկիս, և
անդ վաճառականութեամբ յառաջագէտ լինելով,
եղեւ նշանաւոր որոշ աշխատի ըստ ճոխութեան որ-
չափ ըստ անփառասէր և ջերմազգասիրութեան մա-
սին : Սա յամի 1843 առաքեաց զմի սար պատուական
տպարան ի Ջուղա, որ կայ ի վանքն Ամնափրկչի,
Համի 1858 հաստատեաց զԳաղղոյ վաճն օրիորդաց :

նոյն ժամանակը՝ որուն անցնելէ ետեւ, գրամա-
թղթոյ շրջաբերութեանը կատարելապէս պիտի
արգիլուի :

Կ. Պօլիս. 3-15 Յունիս 1862 :

Ե.Չ.ԳԵՅԻՆ

Ինչպէս ամեն տարի, այս տարի ևս Ջուղայի Հնդկ-
սիմանոց վարժարանին մէջ Յունիսի 4ին երկուշորէն
ըլլ, որ սրբոյ Հովհաննիսեան տոնախմբութիւնն էր, աւ-
գային սրտառու հանգէս մի կատարեցաւ ի ներկայու-
թեան խուսն թաղմութեան հայկազուն տիկնայ և օրիոր-
դաց և առաջիկայութեամբ Ուսումնական Խորհրդոյն
յարգոյ անդամոյ. քանզի այս հանգէսը մասնաւորապէս
կանոնայ յատկացեալ ըլլալով՝ արեւ մարդիկ սրբայ չը-
ղանուեցան :

Նոյն օրը առաւօտուն սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցին
հանդիսաւոր պատարագ մատուցաւ. որուն ընթանալն է-
տեւ պատարագիչ քահանայն զգեստաւորեալ և ընկերու-
թեամբ կղերիկոսաց՝ Հովհաննիսեան վարժարանը եկաւ.
որ սուրբ Աւետարանը կարդալով և Պահպանիչ ըսելով
օրհնեց ամեն աշակերտութիւնները, նմանապէս զմեծաշուք
հիմնադրը յիշեալ հոյակապ վարժարանին, զլուստանդ-
եան Հովհաննիս տիկնայ, և դարեւանին նոյն դարոցին ըզ-
մեծաշուք Յուլիան տիկնայ Եւստուփեան :

Յետ այնորիկ, հայերէն և գաղղիերէն ատենախօսու-
թիւններ եղան յառաջին կարգի աշակերտութիւններէն և ու-
սանաւոր երդ մի կարդացուեցաւ ի նորոտի չքնաղ աշա-
կերտութիւն մի, ի վերջինս օրիորդէ Ս. Ղօծնայեան :

Հանդիսատես տիկնայները մեծապէս ուրախացան ի-
րենց դասերայ յառաջադիմութիւնը տեսնելով, և տարա-
կ յս չունիմք թէ ի սրտէ շնորհակալ եղան Ազգին խնա-
մատարութեանը, որ այսպիսի ուսումնասիրական ծրի
հաստատութիւն մի կարգադրէր է, և Ուսումնական
Խորհրդոյն, որ բարենախանձ ջանիւք կըհսկէ միւլ յի-
շեալ աղգային վարժարանին բարեկարգ ընթացքին վերայ :

Ստացանք գրուցելու թէ մեծ զբաւեղանի մը վերայ
կարգաւ զետեղուած էին, ի զոյց հանդիսականաց, յա-
ռաջագէտ՝ աշակերտութեանը դրամաքը և անոնց բազմա-
տեսակ ապրիւցործութիւնները և բանուածքները :

Ամսոյս 10ին Կիրակի օրը Հովհաննիսեան վարժարանին
աշակերտութեան պարզաբարձրութեան հոնդէն ևս սո-
վորական փառաւորութեամբ կատարեցաւ : Նոյն շաբ-
թուան մէջ, ի ներկայութեան ուսումնական և ուսում-
նասի անձանց, քանի մը օր շարունակ հարցաքննուած
էին յիշեալ աշակերտութիւնները և օրինաւոր պատասխան-
ներով գոհ ըրած էին իրենց ղեկները. ուստի և իրա-
ւամբ արժանի եղան վարժարանի մեծաւոր և պարզեացը
որոս հրապարակաւ ընկալան յիշեալ հանդիսին օրը :

Յայտնի է որ Հովհաննիսեան վարժարանին մէջ ապրի-
լգործութիւնն ի գատ, հետեւեալ ուսմանց դաստատու-
թիւն կըլլայ. հայերէն բերականութիւն, Հայոց պատ-

որ կոչի սուրբ Կատարինէ. յորում կանքառասունա-
չափ աշակերտութիւն, որք ուսանին զգիր և զարհեստ
ասղադործութեան : Յամի 1860 և 61, կառոյց ի
հիմանց զԳաղղոյ վասն օրիորդաց՝ յԱմնապատին
կուսանաց : Ուսն առանձին տուրս առ եկեղեցին,
առ աղքատս և առ աղգականս իւր յիւրաքանչիւր ա-
մի սահմանեալ :

Զ. Պարոն Պօղոս Անդրեասեան, ծնեալ ի Սանդիկ-
բարան գեղը ի գաւառին փերիւ, և սնեալ ի Ջու-
ղա, ի հասակի սղայութեան իւրում գնաց ի Ջա-
լայ, և աշխատասիրութեամբ իւրով յառաջացեալ օր
ըստ օրէ՝ շնորհի Տեառն եղեւ մեծ կալուածատէր և
վաճառական ի Սմարանդ, ունեւով և զգործատուն
մի հոգեւաւոր վասն շաբարի, յորմէ ամի ամի ստա-
նայ գրասն հաղար փերուլ(4) շաբար : Սա յամի 1843
կառոյց զՉանգակատուն սուրբ Յովհաննէս եկեղե-
ցոյ շարուն թաղին Ջուղայու, և յամի 1859 նորո-
գեաց զյիշեալ եկեղեցին բաւական դումարաւ :
Հաստատեաց յամի 1859 զԳաղղոյ մի ի Սանդիկբարան
գեղը գաւառին փերիւ. յորում ձերբարար ուսանին
գաւառական մանկունք թուով իրեն ունեւուն : Ուսն
և սա տարեկան սահմանեալ նպաստս յաղագս իւրոյ
աղգականացն :

Յարմար թ. Կէր Յովհաննիս
Ատենադպիր սրբոյ Ամնափրկչեան վանոյ :

(4) Երաքանչիւր փերուլն է 50 հօխայ օսմանեան :

մութիւն , քրիստոնէական համառօտ վարդապետութիւն , սկզբունք աշխարհագրութեան և թուարանութեան , գեղեցիկութիւն և գաղղիկութիւն :

Ընթաց 18էն , այսինքն առաջակայ երկուշաբթի օրէն սկսեալ , քաղաքիս Մետրոպոլիս վարժարանին աշակերտաց հարցաքննութիւնը պիտի ըլլայ և պիտի շարունակուի բոլոր շաբաթը : Ուստի ըստ անօրէն հոգեթան Ուսումնական խորհրդոյն , աշակերտաց ծն-շը . նմանապէս Ազգիկ ուսումնական և ուսումնասէր անձինքը հրաւիրեալ են ներկայ գտնուիլ յիշեալ հարցաքննութեանը ինչօրէն ետե ժամը 3ին :

Արժանապատիւ Գալֆայեան Ամբրոսիոս վարդապետին Հայ-Վաղղիներէն բաղդաքին ծանուցումը արդէս հրատարակած եմք Արշաւոյ միջոցաւ . ուստի մեր յարգոյ ընթերցողները պէտք են յիշեալ որ նոյն ծանուցման մէջ զրոյս եմք թէ յիշեալ պատուական մատենանը նուիրուած է 'ի հեղինակէն առօրոյստապառ կայսրն ամենայն յիշուաց :

Այժմ ուրախ սրտիւ կը ըսեմք թէ 'Երբն Վեհահափառութիւնը' յապացոյց իւր կայսերական զոհուանակութեան , բարեհաճեալ է մարդասիրաբար սրբոյն Սթանիսլաւայ կարգին շքանշանը շնորհելու յիշեալ բաղմարդին զիտնական վարդապետին :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ • 13 ՅՈՒՆԻՍԻ

Կայսերական հրովարտակաւ . Աւրանիայի մէջ Իւսիւտարի կառավարիչ Բաշիտ փաշան՝ Պէլլրատի բերդին կառավարիչ անուանեցաւ , և Կիրիտ կղզւոյն նախորդ կառավարիչ Իսմայիլ փաշան՝ Գրիքալայի ընդհանուր կառավարիչ կարգեցաւ :

— Պէլլրատի մէջ արեւնահեղ ծանր խռովութիւն մի ծագելուն պատճառաւ , Բարձրագոյն Կուռը անմիջապէս յուղարկեց 'ի յիշեալ քաղաքն զմեծաշուք ԱՏՄէտ Վէֆէրէ Էֆենտին խաղաղասիրական յատուկ պաշտօնիւ մը , և միանգամայն նոյն քաղաքին բերդին կառավարիչը իւր պաշտօնէն հանեց , անոր առարժան ընթացքին պատճառաւ :

— 'Բարիէ' *Օրէն լրագրին Յունիսի 13-25 թիւը հետեւեալ յօդուածը կը պարունակէ .

«Անցեալ կիրակի օրը Վէլի փաշային դաշար ('ի Կ. Պօլլա) բերկրալի և զուարթ տեսարան մի կը ներկայայնէր : Սամաթիայի Հայոց դպրատան վաղեմի աշակերտները խնջոյք մի կընէին 'ի պատիւ այժմեան աշակերտաց նոյն դպրատան : Այս աշակերտները , աղջիկ և մանկունք , ընդամենը 400 հոգի չափ էին , բայց 1200 հոգիէն աւելի մասնակից եղան հայկերութիւն : Այս եղբայրսիրական տօնախմբութիւնը մեծ հանգարտութեամբ կատարուեցաւ . որուն 'իբրեւ պարզ հանգիստտես , ներկայ գտնուող Հայոց թիւը՝ 12,000 հոգիէն պակաս չէր : Հիշեալ դաշտին մէջ 60էն աւելի կառք կային :

— Վանի Հայոց երեւելիներէն Խալաֆեան Ս. Գեորգ աղան , Պիթիլլեան Սահակ աղան և Առաքելեան Սախիւրոս աղան՝ 'ի փոխարէն իրենց անձնանուէր ծառայութեանցը զօր մատուցած են Բ. Կրան , երբորդ կարգի պաշտօնատարութեան աստիճան ընկալան :

— Ամսոյս 6ին , արքունի վառօգտակալ վսեմափայլ Հատեան Պօղոս-Պէլլը Մարտիկայի շողեհաւով մեկնեցաւ Փարիզ երթալու , ուսկից Լոնտոն պիտի երթայ տիեզերական արուեստահանգէսը տեսնելու :

— Սօտերս մայրաքաղաքիս Ճուպարի թաղը պատահած ահադին հրկիզութիւնը բաղմաթիւ շէրք դաստաններ վերջին աղքատութեան մէջ ձգեց : Օգոստոսապառ Սուլթանը՝ իւր սովորական բարեգթութեամբը 1 միլիոն 857 հազար զուռուշ շնորհեց 'ի նպաստ յիշեալ հրկիզելոյ : 'Երբն Վեհափառութեան օրինակին հետեւելով՝ կայսերական գերդաստանին անդամները , արքունի պալատին տիկիները և կայսերական պալատին մեծ մարաջախտ Սէֆէմ մէտ Ալի փաշան , իւրաքանչիւրը ըստ իւր կամաց , դրամական օգնութիւն մատուցին . որոց զումարը՝ ընդամենը՝ 2 միլիոն 475 հազար զուռուշի հասաւ :

— Սովորական կայսրն պաշտօնէից ժողովոյն նախագահը՝ երբոր աղջկային երեսփոխանաց խորհրդանոցէն կեղծէր , արքանակի հարուածով մի վերաւարեցաւ , և եղեսնադոնները կարողեղան փախչելու :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԷՄԻՐԻՔ

Զմիռնիա , 16 Յունիսի :

Օգոստոսապառ Սուլթան Ապտալա—Ազիզ օսմանեան ինքնակալին հաճակալութեան առաջին տարեդարձը տալ տոյս շին կիրակի օրը փառաւորապէս կատարեցաւ : Եւրաթ երեկոյն՝ բաղում թնդանթիւս արձակամար խնայ տրուեցաւ հասարակութեան հետեւող օրումն տօնախմբութիւնը . որուն ամենքը մասնակից և գործակից եղան : Եւրաթ զիշեր բոլոր շուկաները և խանութները փակուեցան , ինչպէս ինքնապէս կատարութեան պալատը , ձմեռանոցը , ամեն պաշտօնական տեղուանքը , հիւարատարանայ և եկեղեցիայ դռները փառաւոր լուսաւորեալ էին և խառն բաղմութիւն արանց և կանանց ոտքից լիկայ էին և կըստըտէին շուկաները : Հրազմաւորութիւնը սոյնմառ հասարակաց ուրախութիւնը մեծ եղաւ , առանց անկարգութիւն մի պատահելու :

Կերակի օրը հիւարատաները , աղջկային հոգեւոր հովիւները և ուրիշ շատ երեւելի անձինք միւր վսեմափայլ կուսակալին այցելութեան զայցին իրենց խնդակցութիւնը յայտնելու համար :

Մեր գերապատիւ Առաջնորդը՝ ընկերացելալ էր աղջկային զխառնութիւն , եկեղեցիայ քահանաներին և Մարտիկան վարժարանին աշակերտներին , որոնք եկեղեցիային ս զիտուկ շուկաներ հազած քաղաք ձայնիւ բարեմաթական էրգեր կերպէին վասն երջանկութեան օգոստոսապառ Սուլթանին : Այս կերպիւ , այսինքն քաղաքումս երգերով , առաջնորդարանէն մինչև մեր կուսակալին արարանքը զայցին , որ բաւական հետեւ է , և նոյն կերպիւ վերադարձան :

Վսեմափայլ Մէհմէտ Բէյի փաշան շատ զոհ եղաւ հայ մանկանց բարեմաթական երգերին և համառօտ առտնարանութեամբ մի իւր զոհ անակալութիւնը յայտնեց ,

Յունաց գերապատիւ Առաջնորդը և Հրէից գերապատիւ Ռաբբին ևս , որ Մէհմէտի կարգին շքանշանաւ պատուեալ է , այս կերպիւ այսինքն իրենց գերապատեցաւ աշակերտաց երգերով զայցին յայցելութիւն մեր ընդհանուր կառավարչին :

— Իտալիոյ թագաւորին երեք օրըկը , այսինքն Հումպերթ Իշխանը , Ս.Ս.Ս. Իշխանը և Ստոնէ Իշխանը՝ իւրարմաշկը առանձին պատերազմական շողեհաւով միատեղ ճանապարհորդութիւն կընեն : Նոյն արդարաւորն Բարձրութիւնները պիտի ստորոյն Միլիթրիական ծովուն զլիսաւոր քաղաքները , Թուրքոստանի , Եգիպտոսի և հիւսիսային Ալիւրիկի , այսինքն Գարապուլուրի , Թուրուրի , ձեղալիկի և Մարոգի ծովեկերայ երեւելի քաղաքները : Հետեւաբար , ստարախոյս չկայ թէ Իշխան ևս պիտի գան : Արդէն քաղաքիս Իտալիոյ հիւպատոսարանը պատրաստութիւններ կըտեսնէ արժանաւոր մեծաբանք ընդունելու համար զյիշեալ Իշխանները :

Յաւալի սրտիւ կը ծանուցանեմք , թէ յարգոյ աղա Մարկոս Միլիթր Մարկոսան , զինի երկարատեւ դառն հիւանդութեան մի , երէկ առ Ստոնէ փոխեցաւ 'ի հասակի իւր 33 ամաց , անմիջկէտ սոյն մէջ ձգելով իւր գերդաստանը և իւր ծաղկահասակ օրըկը . սրտոյն մէկը Մոսկուայի Լաւրերանց ձմեռանք կըգտնուի և միւսը Թէոփուսի Սալիպեան աղջկային վարժարանը :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

ԾՈՒՎՈՒՄ ԲԵՂՆԵՐ

Յարգոյ պարոն Էմմանուէլ Պասիկ՝ ըստ օրինակի նախընթաց ամաց , այս տարի եւս իւր ծովու բաղնիքները վերանաստատեց Հոյանտիոյ հիւպատոսարանին դուրսը Մարիկիին նաւամատոյցը , բաւական յառաջ տանելով վաճակը դէպ 'ի ծովը : Յիշեալ նաւամատոյցը երբայու ժամանակը՝ այս բաղնիքները աջ կողմը կիյնան : Ծովը մտնել ուղղութիւնը՝ երբ բարեհաճին յիշեալ բաղնիքները երբայու , մեծապէս գոհ պիտի ըլլան :

Նոր գրաւեալ Մասնայ Ընդհանր 'ի Կապալեանացոյն :

Մասնաց Աղաւնիկ այս տարի առանձին գրաւեալ մի բացաւ 'ի Պօլլիս , ուր կըգտնուին ոչ միայն յիշեալ օրացիքը , այլեւ այն ամենայն գրքերն ու տետրակները որ Խալիպեան տպարանէն ելած են 'ի Թեոփուսի , կամ տպուած են 'ի Փարիզ :

Այս նոր Գրաւեալից 'Կաղիոյ եւ Անգղիոյ գրաւաճառաց ձեւ յարաբերութիւն ունենալով՝ կըխոստանայ որեւիցէ գաղղիներէն եւ անգղիներէն գիրք ալ որ ազգային փափաքին՝ բերել տայ շուտով եւ արջափ կարելի է աճան գնով :

Գրաւեալից վերաւերջութիւնը յանձն առած է անցանաւոր ազգասիրութեամբ մեծարգոյ Թադէոս աղայն Պեկեան ('ի Գուլոմնը չարաքս) եւ ուղղակի իրեն հետ պետք է քրքակցին բաժանորդ Աղաւնիոյն որ 'ի բոլոր ճանկաստան :

Նոր Գրաւեալից և Մեծ Նոր—Խանի վերի գրանցքովի քարուկիր սենեակը՝ ճամբուն վրայ :

ԶԱՐԲԱՆԱԼԻ ԴԵ ԶՄԸ

Սպեղանի Թոմասի Հոգեւոր :

Կրտէն Թէ մարդկային մտաց ամեն արտադրութիւնները ժամանակ մը տեւելէ ետե , նոր գիւտեր անոնց տեղը կը բռնեն : Բայց այս խօսքը այս դեղին չկերպերով . վասնզի օրուան մը համար չէ այլ մշտապէս և անոր ներգործութիւնը . ըստորեւս՝ արեւան մէջ եղած հիւանդութեանց արմատները կը ջնջէ և բժշկութեան արհեստն ալ անկէջ աւելի բան մը չընար ձեռք բերել : Այս սպեղանին մասն . և մարմնոյն մանրամասներուն մէջն անցնելով , ինչպէս որ ջուրը ծակայից բանէ մը կանցնի , ներկայ կըստնէ խոյ պարանոցի , օձիկ , ուռոյցք և քաղցիկը ըստեւս անտեւսան արմատը , նմանապէս գէշ վերաց և պալարներու մնացորդայ որ արեւան շքաւորութիւնը կաւրեն , և անոնց ապակամութիւնը անհետ կընեն :

Ջուր սրունից :

Հոլոտէյի սպեղանին ամեն գէպերու մէջ կը բժշկէ սրունից (պալտը) զաւերը Թէ և քսան տարուան ըլլայ : Ռոչի կարծի գունակալի և ուռեցած ըլլայ մարմնը , այս անոր չընար գիմանալ , եթէ յիշեալ սպեղանին օրը երկու անգամ առատապէս դրուի ցաւած տեղը և ալեկ մը շփուի : Յետոյ , նոյն սպեղանին լաթի մը վրայ շատկէկ քսելով ցաւած տեղը ծածկելու է : Այս կերպիւ եթէ շարունակ հոգ տարուի , վատաւորը հիւթերը դուրս կըլլեն . վերջերք քիչ ժամանակուան մէջ յարմարաց անտի կը բժշկուին և սրունից միւս մասերը իրենց բնական երեւոյթը դարձեալ կըստանան :

Հին վերք , խոց և քաղցիկը :

Խոյլ պարանոցի , և ուրիշ խոցեր , որպիս և հնացեալ ըլլան , շուտով կը բժշկուին Հոլոտէյի սպեղանին և դեղահատերը գործածելով : Այս դեղին ներգործութիւնը պալտաք և շարաւալից քաղցիկաց վրայ գրեթէ հրաշալի է . քանզի առջի բերանը անոնց վրայէն կը հանէ զիշերը որ զտոցը կը բանեցնեն միշտ . և հետեւաբար կը բժշկէ զանոնք :

Կծկում զոց և կարծրութիւն 'ի յօգաւս յուսթիւն (օյնաք երկի) :

Այս անտերն ևս շուտով կը բժշկուին Հոլոտէյի սպեղանով . որ իւր ներգործութեամբը երեւելի հանդիսացաւ նաեւ անգամաւորութեան շատ դէպքերու մէջ :

Տեւատեսութիւն :

Այս սպեղանին տեւատեսութեան (մայաւը) ամենէն փոսկաւոր դէպքերը կը բժշկէ , եթէ գործածեն զայն՝ ինչպէս որ պատուիրեալ է ծանուցագրոյն մէջ :

Մորթային հիւանդութիւնք :

Խոլոտէյի արտադրութիւնը (պալտը) , չոր արտաքս յորձանքները և մարդոյ մորթային ամեն գրգռութիւնները անհեր օրէ կըստն քանի մը անգամ այս սպեղանին քսելով : Դուրս տալու տօնարաւոր արտադրութեան պակասութեան կը պատճառուի , և ըստարմար այս սպեղանին երկու մոտեւոր կըստն անմիջապէս մարմնոյն ծակտիկը և կըցրուէ զարգացումը : Եւս կերպիւ հիւանդութիւնը անհետ կըլլայ : Այն տիկիները , որոց կըստն և քաղցիկները աղեկ զայցելալ են մորթային հիւանդութիւններով , կըստն անմիջապէս զիշ զորուր դեղը գործածելով , շուտով անհետ ընել նոյն օրը : Կերպիւնները և գործածալ ձեռք բերել մորթային բնական դոյնը և կարկութիւնը :

Այս սպեղանին յատկապէս օգտակար է հետեւեալ անտից . Ուռոյցք : Քաղցիկը (չերիքիկ) : Կարուածք : Կեղծումն կամ կծկումն միմանց կամ ջրաց (սինի չերիքիկ) : Կոլոտուր (նաւը) : Խօթութիւնք մորթոյ : Յօգացաւորութիւն : Խաղաւարտ (չպան) : Ջրգորութիւն (սըզա) : Նեղաբերան և լայնախոր վերք (ֆիսթուլ) : Ուռացաւորութիւն (նիգրիս) : Սերմակալութիւն (պէլ սօլուքուրու) : Քոս : Լեռիկ հիւանդութիւնք : Խոյլ պարանոցի : Յաւ պարանոցի : Ափրոզիտեան անտի : Կոլ զաւազին (թիւ տուրէօ) :

Այս սպեղանին , որ կը շինուի՝ նոյն իսկ Գարապուլուր անձնակալ վերակացութեամբը՝ անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ , կը ծախուի 'ի Լոնտոն Սթրէթ Կոլուած Թիւ 244 . և 'ի Նոր Եորք Մայիլոն Լէն Թալը Թիւ 80 : Իսկ ուրիշ երկրները , իւր գործակալաց քով կը գտնուին . որոց անունները հետեւեալներն են . Իզմիր՝ Իբրէր Ֆրէր , Կ. Պօլլոս՝ Ա. Սթամբուլ . Ֆ. Տէլուուստա , Աղքատաբէրիս՝ Ֆ. Բեքրիկի , Խամալի՝ Կալարուի , Քիսիկ զիշին՝ Տ. Սթիւարտի , Սալթա՝ Է. Սիլի , Պուրթէ՝ Եիզա Վաւոյ :

Յիշեալ սպեղանին տեւութիւնը զանազան մեծութեամբ են և կը վաճառուին 9, 22, 33, 88, 176 և 264 զուռուշի իւրաքանչիւրը , և ամեն մեկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցագիրք մը կայ , որ այս սպեղանին գործածութեան վրայօք մտնող մասն տեղեկութիւններ կուտայ :

Խմբագիր—տէր լրագրոյս ,

Դոնաթ Գ. Պալաւալեան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ